

Sovon-Nieuws 2

29e jaargang
juni 2016

In dit nummer o.a.:

- Overzomerende ganzen in Noord-Nederland
 - Ganzenproblemen onder de loep genomen
- Wilde Eend in duikvlucht?
 - Hoeveel Ooievaars overwinteren in Nederland?
- Het voorjaar van de Kievit
 - Harry Horn met Lepelaars in de klei
- Europese Kanarie verliest terrein
 - Zo tel je Wespendienven

Een Visarend maakt nog geen zomer

Sovon-Nieuws

Nieuwsbrief van Sovon Vogelonderzoek Nederland over vogeltellingen, de vereniging en andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie

John van Betteray, Fred Hustings, Kees Koffijberg, Loes van den Bremer & Albert de Jong. Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

Lidmaatschap

Contributie: € 17,50. Leden van Sovon ontvangen viermaal per jaar Sovon-Nieuws en korting op Sovon-uitgaven en het abonnement op Limosa (pluslidmaatschap € 34,50). Zie voor lid worden en diverse tarieven www.sovon.nl/lidmaatschap.

Bestuur

Voorzitter Roelof ten Doesschate

Secretaris Susan Kaak

Penningmeester Dennis Meeuwissen

Overige bestuursleden Jaap van Gent, Lilian van den Aarsen, Ben van Os en Marcel Visser

E-mail: bestuur@sovon.nl

Bureau

Kantoor Sovon te Natuurplaza,

Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen.

Tel: 024 - 7 410 410

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

IBAN: NL30 INGB 0002 9059 88

IBAN: NL59 RABO 0105 1170 56

Ledenraad

Kijk op www.Sovon.nl onder Over Sovon voor uw ledenraadsleden. E-mail: ledenraad@sovon.nl

Directeur Theo Verstrael

Communicatie Carolyn Vermanen

Monitoring en Inventarisaties Rob Vogel

Onderzoek en Advies Julia Stahl

Doelstelling

Sovon Vogelonderzoek Nederland volgt de veranderingen in aantallen en verspreiding van alle in ons land in het wild voorkomende vogels. Signalerend onderzoek (monitoring) en veld- en bureaustudies dragen bij aan het verklaren van de gesignaleerde ontwikkelingen. Onze drijfveer is het toegankelijk maken van kennis en informatie voor natuurbeheer, natuurbeleid en natuurbescherming. Daarbij zorgen we voor goede borging van onze kwaliteit, onafhankelijkheid en objectiviteit. Sovon coördineert, stimuleert en ondersteunt systematisch veldonderzoek door vrijwilligers. De meetnetten voor broedvogels en watervogels zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring, uitgevoerd i.s.m. CBS en provincies en gefinancierd door het Ministerie van EZ en Rijkswaterstaat.

Lay-out: van Groot tot Klein

Druk: Veldhuis Media BV

Sovon-Nieuws wordt gedrukt op FSC-papier.

ISSN 1383-0635.

Foto boven:

Theo Verstrael (Josien Eulderink)

Foto's omslag:

Europese kanarie

(Markus Varesvuo -AGAMI)

Harry Horn (Rob Buiters)

Met de komst van de Visarend als broedvogel in de Biesbosch is Nederland een nieuwe toppredator rijker geworden. Dit heuglijke feit vervult velen met trots, beheerder Staatsbosbeheer voorop, en dat is zeer begrijpelijk. De tijd dat er alleen maar gesproken kon worden over achteruitgang van soorten ligt immers nauwelijks achter ons en al maakt één Visarend nog absoluut geen zomer, het is een prachtige aanwinst van onze broedvogelbevolking (en nog net op tijd voor de nieuwe atlas...).

Voor nu is het vooral hopen op goed broedsucces, daarna op een vergelijkbare ontwikkeling als bij grote broer de Zeearend. Met het vele visrijke water is Nederland een op het oog heel geschikt land voor beide roofpieten. Maar ja, dat werd decennia geleden ook gedacht toen de Oostvaardersplassen zich ontwikkelde tot natuurgebied van internationale allure; de daar opgerichte nestpaal voor de Visarend, toen gedacht als gemakkelijk tot broeden te verleiden, is pijnlijk lang onbezet gebleven (en nog steeds...). Nu is de kop er definitief vanaf, op naar tien broedparen (moet kunnen!).

De komst van de Visarend als broedvogel in de Biesbosch wordt ook beschouwd als kroon op de grootschalige natuurontwikkeling die daar in het kader van Ruimte voor de River heeft plaatsgevonden. Het ecosysteem ter plaatse blijkt plaats te bieden aan dergelijke grote rovers en de komst als broedvogel is dan ook niet onverwacht. In het gebied lopen al decennialang broedvogeltellingen (de vorige directeur van Sovon telt er al 35 jaar!) en broedindicerend gedrag van een iconische soort als de Visarend ontsnapt dan niet aan de aandacht.

Maar niet alleen de Visarend heeft de aandacht van de Biesbosche vogeltellers. Ook de opmars van de Cetti's Zanger is nauwkeurig vastgelegd. De Biesbosch heeft zich voor deze soort tot veruit het belangrijkste kerngebied van Nederland ontwikkeld. Voor de IJsvogel is de Biesbosch, blijkens de tellingen, zowel in het broed- als in het winterseizoen van nationaal belang. En ook de Roerdomp is weer terug als broedvogel dankzij goed gekozen en uitgevoerde beheermaatregelen. Ongetwijfeld gaat het gebied de komende jaren voor nieuwe vogelverrassingen zorgen, gezien de schaal van verandering van de natuur aldaar, nauwlettend in de gaten gehouden door de vogelwerkgroep.

De Biesbosch is een fraai voorbeeld van een gebied waar vogelveranderingen goed in kaart gebracht worden. Het heeft daarmee alles in zich om een inspiratie te zijn voor gebieden waar de ontwikkelingen bij vogels (en andere natuur) minder goed worden bijgehouden: door die jarenlange reeksen weet je gewoon goed waarover je het hebt als er beslissingen moeten worden genomen over beheer en inrichting. En dat dan bij voorkeur meteen op de schaal van gehele noordelijke Delta, dus inclusief de op stapel staande ontwikkelingen in het Haringvliet. Uiteraard moeten we ook bij nieuw aangelegde natuurgebieden (waar anders dan in Nederland kennen we dat begrip?) als de Markerwadden van begin af aan nauwlettend in beeld brengen hoe de kolonisatie en de verdere ontwikkeling in het gebied om zich heen grijpen. Reken maar dat daar ook verrassingen gaan komen!

● *Theo Verstrael*

Agenda 2016

Juli

(9) steekproeftelling Waddengebied (16) watervogeltelling selectie van monitoringgebieden, integrale telling Waddengebied

Augustus

(13) watervogeltelling selectie van monitoringgebieden (20) steekproeftelling Waddengebied

September

(17) watervogeltelling monitoringgebieden, integrale waddentelling, ganzen- & zwanentelling (18) vogelfestival Oostvaardersplassen

Oktober

(15) watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- & zwanentelling, integrale telling Waddengebied

Sovon brengt aantallen en verspreiding van overzomerende ganzen in Noord-Nederland in kaart

Verschillende provincies maakten in de afgelopen tijd bekend hoe ze willen omgaan met de deels nog sterk groeiende populaties ganzen in het broedseizoen. Het tellen van 'zomerganzen' werd tot dusverre vooral opgepakt door provinciale wildbeheereenheden, onder regie van de Jagersvereniging. De provincies Fryslân, Groningen en Drenthe vroegen in 2015 aan Sovon om de ganzen op hun grondgebied in juli door middel van professionele tellingen gedetailleerd in kaart te brengen. Doel is om informatie te vergaren over aantallen/verspreiding, habitatgebruik en broedsucces.

Groeiende zomerpopulaties

De meeste ganzen die in ons land broeden, namen vooral na 2000 sterk toe. Rond 2012 ging het naar schatting om een kleine 600.000 vogels (voor driekwart Grauwe Ganzen), met daarbij een aanzienlijke onzekerheid vanwege de foutenmarges in de extrapolaties (Sovon-rapport 2012/34). De wildbeheereenheden telden in 2014 en 2015 volgens een persbericht van de Jagersvereniging resp. 609.000 en 598.000 ganzen. Er is echter onvoldoende duidelijkheid over de volledigheid van deze tellingen, en of er bijv. wordt gecorrigeerd voor niet-getelde gebieden waar wel ganzen zitten. BMP-indexen laten over de laatste tien jaar nog aanzienlijke groeicijfers onder de broedvogels zien, vooral bij Grauwe Gans en Brandgans (figuur 1).

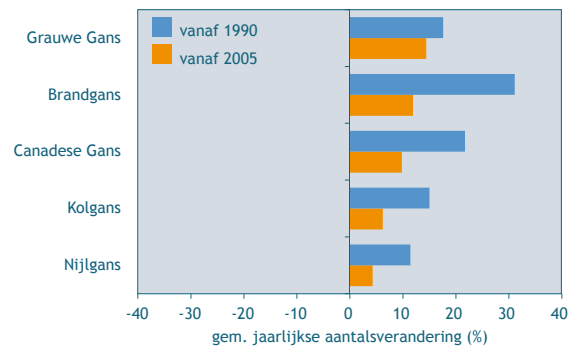
Bij Nijlgans, daarentegen, lijkt de periode van groei voorbij: na 2010 hapert de tot dan toe jaarlijkse toename, terwijl de maandelijkse watervogeltellingen sinds 2012/13 een duidelijke afname vertonen (opvallend genoeg repte de Jagersvereniging voor juli 2015 nog wel van een toename). Binnen Nederland bestaan bij broedende ganzen grote verschillen in groeisnelheid van populaties, zoals figuur 2 laat zien voor Grauwe Gans. Net als landelijk zijn de regionale groeicijfers over de laatste tien jaar kleiner dan over de hele periode vanaf 1990. Maar dat laat onverlet dat de aantallen in Groningen, Fryslân, Utrecht en Noord-Holland ook recent nog met gemiddeld meer dan 10% per jaar groeiden.

Telling juli 2015

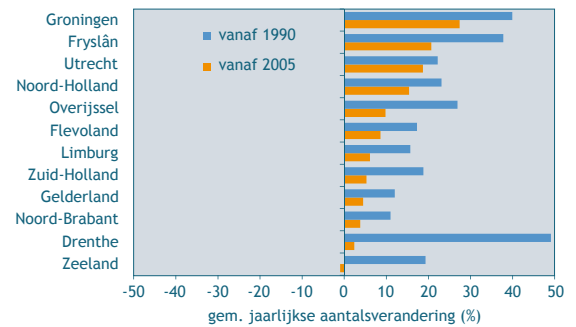
De tweede helft van juli is bij uitstek geschikt om omvang en verspreiding van lokale ganzenpopulaties vast te leggen. Zo'n telling biedt veel aanvullende informatie bovenop bijv. BMP, omdat ook de niet-broedende fractie in de populatie wordt geteld (en die kan bij hoge broeddichtheden aanzienlijk zijn). Bovenal bestaat de mogelijkheid om inzicht te krijgen in het broedsucces, door tijdens de telling het aandeel jonge vogels in de ganzengroepen vast te leggen (zoals dat ook in de winter gebeurt bij arctische ganzen). In Groningen is dit vast onderdeel van het onderzoek, in Fryslân werd het in een zo groot mogelijk deel van de telgebieden geregistreerd.

In Groningen bleek uit ringaflezingen dat van Grauwe Ganzen in juli 2015 vooral de eigen broedvogels present waren, maar dat hoeft niet voor alle soorten op te gaan. Vooral bij Grote Canadese Gans is de herkomst diverser, met in Groningen aflezingen van o.a. vogels uit Noord-Brabant en Westfalen in Duitsland. Eerder liet Berend Voslamber zien dat in Groningen tijdens de rui gevangen Canadese Ganzen naderhand werden gemeld uit België, Duitsland, Denemarken en Zweden (Grauwe Gors 39 [3]: 128-133). In ieder geval bij deze soort lijkt uitwisseling met populaties over de grens eerder regel dan uitzondering. Er is dus voorzichtigheid geboden bij het leggen van verbanden tussen zomeraantallen en bijv. de effectiviteit van provinciale maatregelen ter populatieregulatie en schadereductie bij de lokale broedpopulatie.

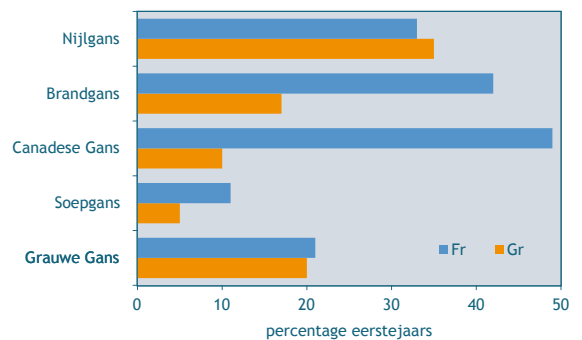
Zowel in Groningen als Fryslân werden alle ganzensoorten nagevoeg provinciedekkend door veldmedewerkers van Sovon onderzocht, verspreid over een aantal dagen. In Drenthe beperkte de op trendinformatie toegespitste telling (die vanaf 2013 loopt) zich tot 30 steek-

Figuur 1. Jaarlijkse aantalsverandering van broedende ganzen in Nederland, op grond van landelijke BMP-cijfers. Weergave vanaf 1990 (hele reeks) en 2005 (laatste 10 seizoenen). Zie ook sovon.nl/nl/content/vogelsoorten.

Figuur 2. Grauwe Gans. Jaarlijkse aantalsverandering bij broedvogels per provincie. Weergave als in figuur 1. Zie ook sovon.nl/nl/provincies.

Figuur 3. Percentage eerstejaars van enkele ganzensoorten in Groningen en Fryslân op basis van de juli-telling in 2015.

proefgebieden waar doorgaans de grootste concentraties ganzen verblijven.

De tellingen in de drie provincies vonden onafhankelijk plaats van tellingen door de wildbeheereenheden (voor Fryslân wordt afstemming van beide tellingen nagestreefd). Een groot pluspunt van de provincie-overstijgende werkwijze: belangrijke ganzengebieden als Lauwersmeer, Onlanden en Zuidlaardermeer konden in een gecoördineerde actie op hetzelfde moment worden geteld.

Grauwe Gans dominant

In totaal werden in juli 2015 in de drie noordelijke provincies 59.304 ganzen geteld, waarbij zij opgemerkt dat dit aantal dus voor Drenthe enige onderschatting inhoudt. De Grauwe Gans was met 46.762 vogels veruit de talrijkste soort (79% van geteld aantal). In Fryslân kwam de Brandgans op de tweede plaats (1986), in Groningen Grote Canadese Gans (1481) en in Drenthe Nijlgans (1127). Opvallend was verder het verhoudingsgewijs grote aantal Kolganzen in Fryslân (511) en het grote aantal Soepganzen (1010) in Groningen. Langs de Friese en Groningse Waddenkust werden in totaal nog 29 Rotganzen geteld, die kennelijk na de voorjaartrek waren blijven hangen.

Grote habitatverschillen

Vooraf Grauwe Ganzen houden er in de zomer in het landelijk gebied een uitgesproken ritme op na. In de vroege ochtend en in de avonduren wordt gevoerageerd op grasland, terwijl de vogels overdag voornamelijk rusten op grotere wateren. Dit ritme weerspiegelt zich ook in de telresultaten (die juist daarom overdag worden verzameld): in Groningen werd 85% van alle Grauwe Ganzen in (natte) natuurgebieden aangetroffen, in Fryslân 53% (daarnaast 46% in agrarisch grasland).

Het habitatgebruik bracht echter ook grote verschillen aan het licht. Afgezien van Grauwe Gans (1%), verbleef in Groningen van alle talrijke soorten een aanzienlijk deel in stedelijk gebied: Soepgans 47%, Canadese Gans 41%, Nijlgans 28% en Brandgans 24% (vooral omgeving Groningen, Hoogezand, Veendam). In Fryslân, daarentegen, kwam alleen de Soepgans (6%) in enige aantallen in de steden voor. Cijfers uit Drenthe zijn minder eenduidig te interpreteren aangezien deze provincie alleen op basis van een steekproef werd geteld.

Variabel broedsucces

Nijlganzen hadden gemiddeld genomen de beste broedresultaten, met zowel in Groningen als Fryslân ongeveer een derde eerstejaars in de populatie (figuur 3). Afgaande op recente cijfers van integrale tellingen in Noordrijn-Westfalen in Duitsland (2011-15 gemiddeld 30%; K. Koffijberg/NWO) lijkt dit een gangbaar broedsucces bij deze soort. Verhoudingsgewijs veel jongen werden ook bij de Friese Brandganzen en Canadese Ganzen geteld, terwijl de Groningse Canadese Ganzen van heel weinig jongen vergezeld waren. De Groningse zomerpopulatie lijkt dan ook vooral uit ruiende (dus mislukte broedvogels) te bestaan (zie boven). Wellicht was de steekproef met name in Fryslân bij beide soorten echter te klein voor een betrouwbaar beeld. Ook onder de Friese Soepganzen werden relatief weinig vogels op leeftijd gebracht, maar zowel in Fryslân als Groningen was het broedsucces van deze soort laag. Een grote steekproef onder Grauwe Ganzen bracht vergelijkbare resultaten in beide provincies. Vergeleken met het landelijke beeld (vanaf 2010 gemiddeld 12% eerstejaars; Sovon-rapport 2015/72) zijn ze aan de hoge kant, mogelijk omdat de broedvogels in beide provincies nog steeds goed in de lift zitten (vgl. figuur 2).

Monitoring voorbij de zomertelling

Goede en reproduceerbare resultaten voor zomertellingen zijn als eerste stap essentieel om na te gaan hoe de ganzenaantallen in de zomer reageren op de maatregelen die in een aantal provincies lopen (legsels onklaar maken, afschot, vangen en vergassen). Een dergelijke eenmalige telling laat echter weinig zien van de processen die schuilgaan achter eventuele optredende aantalsveranderingen. Worden er minder jongen geboren (bijv. door legselbeperking), of neemt juist de overleving van de volwassen vogels af (door afschot en vangsten)? Die informatie zou het ook mogelijk maken projecties naar de toekomst te maken. De Jagersvereniging publiceerde in maart jl. een persbericht met de melding dat het aantal ganzen in Nederland in de zomer van 2015 op basis van hun landelijke telling voor het eerst sinds decennia was gedaald: een afname van 1% ten opzichte van het voorgaande jaar. Maar is deze ontwikkeling (eerder stabilisatie dan afname) de start van een structurele ontwikkeling, of slechts een eenmalig fenomeen? Onderzoek in Friese natuurgebieden liet bijv. zien dat het

onklaar maken van legsels geen invloed had op het uiteindelijke aantal vliegvlugge jongen (Sovon-rapport 2015/05).

De tellingen in de zomer van 2015 in Noord-Nederland vormden een eerste stap om ook op grotere schaal gegevens omtrent het broedsucces te verzamelen. Daarnaast worden meerdere soorten (Grauwe Gans, Brandgans, Grote Canadese Gans, Nijlgans) al een aantal jaren geringd met halsbanden of kleurringen. Aflezingen kunnen onder andere gebruikt worden om veranderingen in overleving op het spoor te komen. Een afname in de jaarlijkse overleving zal bij ganzen naar verwachting ook de grootste effecten hebben op de toekomstige aantalsontwikkeling, en dus veel sneller effecten van populatieregulatie inzichtelijk maken. Als dan ook nog de afschot- en vangstgegevens makkelijk toegankelijk worden, kunnen eventuele veranderingen in overleving goed gekoppeld worden aan de aard en intensiteit van de diverse maatregelen. Deze aanpak biedt bovendien als voordeel dat de telling in juli in perspectief geplaatst kan worden, door een vergelijking van het verwachte met het daadwerkelijke aantalsverloop.

● Kees Koffijberg & Vincent de Boer

Gezantellingen in juli 2015 in Fryslân, Groningen en Drenthe (en ook in Zeeland) vonden plaats in opdracht van de desbetreffende provincies. In Fryslân werd daarnaast in opdracht van It Fryske Gea en Staatsbosbeheer meer in detail gekeken naar ganzen in hun terreinen, en effecten van beheersmaatregelen. Rapporten van al deze projecten zijn te vinden onder sovon.nl/rapporten Informatie rondom het thema ganzen is gebundeld onder sovon.nl/gezanten

Ganzenproblemen onder de loep genomen

Ganzen, zwanen en andere herbivoren als de Smient zoeken hun voedsel tegenwoordig vooral op het boerenland. De algemene toename van deze soorten in de afgelopen decennia zorgt onder andere voor toenemende conflicten met de landbouwsector. Tony Fox en andere Scandinavische onderzoekers namen aan de hand van wetenschappelijke literatuur stuk voor stuk alle conflict-thema's onder de loep. De eerste verrassende conclusie die zij trekken: onderzoek naar de aard en omvang van de problemen lijkt iets van het verleden. In Noord-Amerika piekte het aantal publicaties tussen 1990-2000, in Europa tussen 2000-2010. Sneeuwgangs, Canadese Gans, Grauwe Gans, Kleine Rietgans, Brandgans en Rotgans waren de soorten die in de meeste studies figureerden. Binnen Europa nam Nederland een belangrijke positie in, onder andere met onderzoek door het toenmalige RIN (tegenwoordig Alterra), door Geert Groot-Bruinderink en Wolf Teunissen.

Het kwantificeren van landbouwschade door ganzen is niet altijd gemakkelijk. In dit geval werden de ganzen voornamelijk aangetrokken door nog beschikbare bietenresten (slechts licht ondergewerkt), terwijl het ingezaaide wintergraan al aan het uitlopen was.
Foto: Kees Koffijberg

Klachten

De meest gehoorde klachten vanuit de landbouw zijn dat begrazing van ganzen en andere herbivoren de uiteindelijke opbrengst vermindert, het gras voor vee onaantrekkelijk maakt vanwege de vele keutels en dat de bodem verslemt door het optreden van grote vogelgroepen. Voor het laatste werd in geen enkele studie een significant effect op de uiteindelijke opbrengst gevonden, ondanks de soms duidelijk zichtbare 'visuele' effecten direct nadat een groep vogels op een perceel was (maar belangrijk in deze context is uiteraard de bodemgesteldheid in combinatie met moment van betreding). Ook uitwerpselen zorgen niet per se voor een verminderde waarde van het gewas voor vee; alleen percelen met heel verse keutels waren minder in trek. Bij oudere keutels was geen effect meer te zien. Op enkele Schotse eilanden bleken schapen zelfs verse ganzenkeutels te eten (bekend is ook het foerageren op ganzenkeutels door Rendieren op Spitsbergen). Ook de 'mestgift' via ganzenkeutels is op onze breedte in feite afwezig, zeker in vergelijking met de reguliere mestgift op boerenland.

Verminderde opbrengst

Voorbeelden van verminderde opbrengst, hetzij van gras of van gewassen als granen werden wel in tal van studies gevonden. Verliezen traden in de meeste gebieden op in het voorjaar, als het groeiseizoen op gang komt en de planten lijden onder frequente begrazing door herbivore watervogels (die in deze periode tevens andere voedselgewoonten hebben dan in de winter, omdat ze moeten opvetten voor de volgende etappe op de voorjaarstrek). Effecten van winterbegrazing op gras werden gevonden in Nederland en op Islay in Schotland. Uit het onderzoek in Nederland bleek dat de opbrengst van de eerste snede negatief werd beïnvloed, terwijl de opbrengstderiving zelf mede werd bepaald door de streng-

heid van de winter (effect koude winter groter dan effect ganzen).

Effecten van begrazing van (winter)granen in najaar en winter waren veel complexer in vergelijking met gras, omdat zoveel andere factoren als begrazing van watervogels hier een rol spelen (o.a. weersinvloeden van temperatuur en neerslag). In sommige studies werd zelfs een positief effect op de opbrengst gevonden. Met gras is er wel de overeenkomst dat schade in het voorjaar in potentie groter is dan gedurende het najaar en winter. Bijkomend probleem is bovendien dat het niet altijd gemakkelijk is 'schade' direct te koppelen aan vogelaantallen, vanwege de vele andere factoren die een rol spelen bij de totstandkoming van de opbrengst. Dat maakt een voorspelling van schadevolume, bijv. op grond van de verwachte aantalsontwikkeling, tot een onzekere onderneming. Bovendien blijkt dat individuele boerenbedrijven door hun specifieke ligging of situatie vaak bovengemiddelde verliezen leiden. Maatwerk in beleid is in veel landen echter ver te zoeken. Ook bij de nieuwe Nederlandse beleidsvoornemens wordt op provinciale schaal vooral ingezet op algemene maatregelen.

Boerenland blijft aantrekkelijk

Tegelijk maakt de review ook duidelijk waarom boerenland zo aantrekkelijk is om te foerageren. De voedselkwaliteit van, en voedselopname in, agrarisch grasland, wintergranen en oogstresten is het grootste deel van het winter superieur aan natuurlijke voedselbronnen. Tel daarbij het belang van rustplaatsen op grote wateren in de nabijheid van de voedselterreinen en de voorkeur voor foerageren op grootschalige, bij voorkeur verstoringsarme percelen, en de contouren van Nederland komen snel in beeld. En gezien de huidige ontwikkelingen in de landbouw, zal het boerenland z'n aantrekkingskracht niet snel verliezen.

● Kees Koffijberg

Fox A.D., Elmerberg J., Tombre I.M. & Hessel R. 2016. *Agriculture and herbivorous waterfowl: a review of the scientific basis for improved management.* Biol Rev Camb Philos Soc. 2016 Mar 4. doi: 10.1111/brv.12258. Een pdf van het artikel is op te vragen via kees.koffijberg@sovon.nl

Voor het eerst broedende Visarenden in ons land

Sinds dit voorjaar is ons land een broedvogel rijker: een paar Visarenden kreeg jongen in de Brabantse Biesbosch. Na twee zomers van alleen nestbouw bleek vanaf begin april een paar een serieuze broedpoging te gaan doen.

Vanaf 25 april werd er gebroed en op 31 mei werd voor het eerst het voeren van een jong waargenomen. Waarnemers van de vogelwerkgroep Biesbosch en medewerkers van Staatsbosbeheer staken veel tijd in het observeren van dit eerste broedgeval sinds mensenheugenis in ons land.

Al in het najaar van 2015 koos het mannetje Visarend een boom uit in een verdrinken stuk wilgenbos en bouwde een half nest. Het koos een ideale broedlocatie uit middenin het visrijke doorstromingsgebied van de Noordwaard.

Even was het spannend of in een hoogspanningsmast 3 kilometer verderop ook een paartje zou gaan broeden. Een mannetje bouwde daar in april in korte tijd een enorm nest, maar wist geen vrouwtje aan zich te binden.

*Broedgeval Visarend Biesbosch.
Beide ouders voeren op het nest.
Foto: Hans Gebuis*

BMP-inventarisaties makkelijker met Avimap

Sinds dit voorjaar is een nieuwe App beschikbaar voor BMP-tellers die hun waarnemingen digitaal in willen voeren. Avimap is speciaal ontwikkeld voor gebiedstellingen. Iedereen met schrijfrechten op BMP-telgebieden kan er gebruik van maken. De App is gratis te downloaden via Google Play (zoekterm "Avimap"). Een handleiding is te vinden op onze site:

sovon.nl/nl/publicaties/handleiding-avimap-bij-bmp-broedvogelinventarisaties

Handige toepassingen

Avimap werkt op een Android-tablet of smartphone. Je kunt vooraf online kaartmateriaal van je telgebied downloaden. Die kaarten zijn vervolgens offline in het veld te gebruiken. Voor elk telgebied kun je de meest voorkomende soorten alvast klaarzetten op snelkeuzetoetsen. Bij elke soort staan de drie meest gebruikte broedzekerheidscodes klaar.

Het aanpassen van een eenmaal ingevoerde waarneming (bijv. andere soort of broedcode) is een fluitje van een cent. Dat laatste geldt ook voor het uploaden van je telling naar de Sovon-site: een klik op 'upload' en na enkele tellen staan al je waarnemingen erin.

Er zijn diverse scherminstellingen mogelijk. De meeste BMP-ers kiezen voor de optie om alle tijdens een veldbezoek gedane waarnemingen van één soort zichtbaar te maken. Erg handig om na te gaan of je die Nachtegaal in dat bosje nou wel of niet al genoteerd had! Ook waarnemingen van eerdere veldbezoeken zijn desgewenst op te roepen.

Al volop gebruikt

Avimap lijkt in een behoefte te voorzien. De App is al vele honderden keren gedownload en tussen 1 maart en 1 mei 2016 zijn er 150.000 (vooral BMP-) waarnemingen mee ingevoerd.

Avimap is ook te gebruiken voor MAS-tellingen. Aan een versie voor watervogeltellingen wordt gewerkt.

Ongetwijfeld kan Avimap nog verder verbeterd worden. We zijn dan ook blij met suggesties van gebruikers. Verschillende suggesties zijn inmiddels verwerkt in een update.

Wilde Eend in duikvlucht?

Paartje Wilde Eenden.
Foto: Kees Koffijberg

De Wilde Eend is niet weg te denken uit het Nederlandse landschap. Toch gaat het niet goed met deze algemene eendensoort. Zowel broedvogelaantallen als overwintersaars nemen al geruime tijd af, maar het is niet duidelijk of hier oorzaken in eigen land aan ten grondslag liggen, of invloeden van elders. Het Ministerie van EZ en BIJ12 gaven opdracht tot een voorstudie waarin de bestaande kennis werd gebundeld. Niet alleen de Wilde Eend werd onder de loep genomen, maar ook de Krakeend: een soort die ecologisch nauw verwant is aan de Wilde Eend en juist in de lift zit.

Afname broedvogels contrasteert met buitenland

De Wilde Eend is in Nederland een zeer talrijke broedvogel, met een geschatte 350.000-500.000 paren ten tijde van de tweede broedvogelatlas in 1998-2000. Het aantal broedparen ging echter sinds 1990 met ca. 30% achteruit (figuur 1). Deze afname voltrok zich in vrijwel alle landschapstypen. Alleen in stedelijk gebied bleef de stand de afgelopen tien jaar stabiel en lijken Wilde Eenden zich goed te handhaven. De dalende aantallen kennen geen parallel met buurlanden, wat er op wijst dat sturende factoren vooral binnen eigen land gezocht moeten worden. Op Europees niveau laat de broedpopulatie zelfs een matige toename zien. In verschillende landen om ons heen zijn de trends positief. Winteraantallen daarentegen namen in de afgelopen jaren op grotere schaal af, zowel binnen Nederland (afname 25-30% sinds 2000) als in de hele Noordwest-Europese Flyway. De neergang van de Wilde Eend contrasteert met de aantalsontwikkeling van de nauw verwante Krakeend, die het al tientallen jaren in heel Europa voor de wind gaat en zich ook in Nederland nog steeds uitbreidt.

Nestsucces stabiel

Uit een analyse van meer dan 9300 nesten van Wilde Eend in de periode 1996-2014, afkomstig uit het Nestkaartenproject, blijkt dat het nestsucces (percentage nesten dat ten minste 1 uitgelopen jong voortbrengt) gemiddeld 38% bedraagt. Er zijn jaarlijkse schommelingen, maar op de lange termijn bleef het nestsucces gelijk zonder duidelijke afname (figuur 2). Omdat eenden nestvlieders zijn slaat dit cijfer alleen op de nestfase, en blijft de opgroeiperiode van de kuikens buiten beschouwing. Over de lotgevallen van kuikens zijn uit Nederland geen gegevens beschikbaar. Het nestsucces van de Krakeend lijkt de afgelopen tien jaar wat te zijn toegenomen (figuur 2), en ligt met een gemiddelde van 41% iets hoger dan dat van de Wilde Eend.

Toename overleving

De jaarlijkse overleving van Wilde Eenden wordt mede bepaald door de jacht. In Nederland behoort de soort tot één van de vijf vrij bejaagbare soorten. Het jachtseizoen loopt van 15 augustus tot en met 31 januari. Naast jacht met het geweer zijn Wilde Eenden van oudsher ook bemachtigd in eendenkooien, waarvan er vroeger honderden in Nederland in bedrijf waren, maar tegenwoordig nog slechts een kleine 80. Om inzicht te krijgen in het effect van dit 'oogsten' uit de populatie werden afschot- en vangstcijfers op een rij gezet en werd een overlevingsanalyse uitgevoerd op basis van terugmeldingen van geringde vogels. Hieruit blijkt dat de jaarlijkse overleving van in Nederland (doorgaans als 'volgroeid') geringde Wilde Eenden is toegenomen, vooral onder de eerstejaars. Deze hogere overleving komt waarschijnlijk mede tot stand door het sterk afgenomen afschot in Nederland. Dit blijkt zowel uit de vanaf 1980 beschikbare afschotgegevens als uit ringterugmeldingen van geschoten vogels. De aantallen Wilde Eenden gedood in eendenkooien daalden eveneens sterk. Ook bij de Krakeend, die vanaf 1994 in Nederland niet meer wordt bejaagd, nam de overleving de afgelopen decennia wat toe.

Kuikenperiode kritieke fase

Het probleem van de Nederlandse Wilde Eenden zit hem dus niet in afnemend nestsucces of een verminderde overleving. Dit maakt het aannemelijk dat de mogelijke oorzaken van de achteruitgang liggen in de kuikenfase: uitgerekend die periode waaruit goede gegevens ontbreken. Problemen in de kuikenfase zouden wellicht kunnen samenhangen met een veranderend voedselaanbod (al dan niet in samenhang met veranderend landgebruik), of bijv. een toegenomen predatiedruk. Waarom alleen de Wilde Eend in de problemen zit, terwijl het de Krakeend voor de wind gaat, blijft in deze context raadselachtig. Toekomstig onderzoek naar de afname van de Wilde Eend zou zich op basis van deze voorstudie vooral moeten richten op de kuikenperi-

Wilde Eend
Foto: Daniele Occhiato/AGAMI

Wilde Eend
Foto: Hans Gebuis/AGAMI

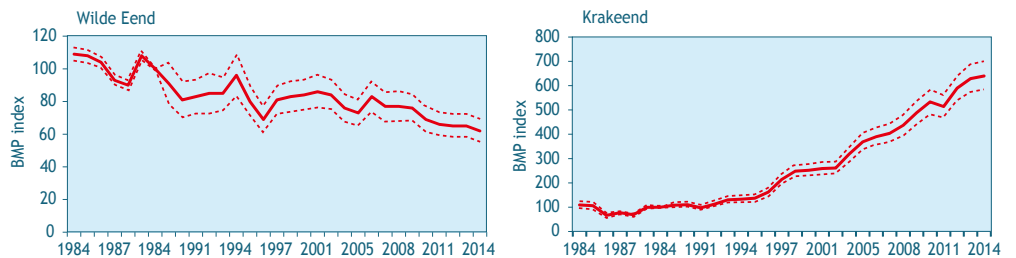
ode en de eerste maanden na het vliegvlug worden, en bij voorkeur in combinatie met gelijktijdig onderzoek aan de Krakeend.

Soepeend of Wilde Eend?

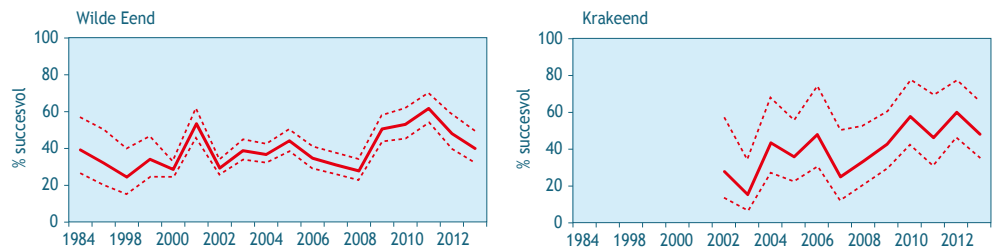
Wilde Eenden kruisen geregeld met (afstamelingen van) uit collecties ontsnapte of losgelaten verwante eenden ('Soepeenden'), waardoor allerlei kleurvarianties optreden. Hybridisatie met Soepeenden kan genetische effecten teweegbrengen bij Wilde Eenden, maar het is onbekend in hoeverre dit in Nederland optreedt, en of het effect heeft op de aantalsontwikkeling. Bij Soepganzen presteren de Nederlandse broedvogels duidelijk minder dan hun stamvader de Grauwe Gans (*Limosa* 71: 49-57), maar het is niet bekend of dit ook voor Soepeenden opgaat. Ook de trends van Soepeenden zijn minder goed bekend, omdat ze pas betrekkelijk recent worden bijgehouden en bij tellingen niet altijd zorgvuldig onderscheid wordt gemaakt tussen Wilde Eenden en Soepeenden (hybriden zijn ook niet altijd goed als zodanig herkenbaar). Het opstellen van duidelijke (tel)richtlijnen voor het onderscheid van Soepeenden kan bijdragen aan het beter in beeld brengen van het relatieve voorkomen en de aantalsontwikkeling van Soepeenden en Wilde Eenden.

- **Loes van den Bremer,**
Hans Schekkerman,
Chris van Turnhout (Sovon)
& **Henk van der Jeugd**
(Vogeltrekstation)

Het volledige rapport is op te halen via sovon.nl/publicaties/kennisoverzicht-eenden

Figuur 1. Landelijke trend van Wilde Eend en Krakeend als broedvogel. Weergegeven is de jaarlijkse populatie-index (1990=100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval gebaseerd op tellingen in steekproefgebieden in het hele land. De gegevens zijn afkomstig van het Broedvogel Monitoring Project (BMP; Sovon/CBS, NEM). Let op verschillende schaal.

Figuur 2. Landelijke trend in nestsucces van Wilde Eend en Krakeend in de periode 1996-2013 op basis van het Meetnet Nestkaarten (Sovon/CBS & Landschappen.nl).

Wilde Eend
Foto: Markus Varesvuo/AGAMI

Hoeveel overwinterende Ooievaars in Nederland?

In de eerste helft van de 20^e eeuw overwinterden bijna alle Nederlandse Ooievaars in tropisch Afrika. De 'trekscheiding' tussen vogels die naar West- dan wel Oost-Afrika gingen, lag over het noordoosten van ons land. Na een decennialange achteruitgang als broedvogel in ons land, werd in 1991 voor het eerst sinds mensheugenis geen broedgeval meer vastgesteld van een volledig wild paar. Op dat moment was al wel een grootschalig herintroductieproject gestart. Met succes, want in 1995 nestelden weer rond 275 paren in Nederland, een klein deel daarvan overigens ook buiten de ooievaarsstations.

Thuisblijvers

De jongen van die geïntroduceerde populatie overwinterden bijna uitsluitend in West-Afrika. De meeste volwassen Ooievaars waren hun trekgedrag verloren en bleven in de winter in de buurt van de stations. Het aantal overwinteraars in Nederland bedroeg in 1995 naar schatting 500, dus ongeveer 90% van het aantal broedvogels. Het aantal overwinteraars rond een station bleek sterk gecorreleerd met de hoeveelheid bijvoeding ter plekke.

Wintertellingen

Sindsdien maakte de Ooievaar een stormachtige rentree als broedvogel, en heroverde grote delen van het land. In 2014 ging het om 850-950 bezette nesten. Parallel aan die ontwikkeling namen ook de aantallen overwinteraars sterk toe, zo lieten tellingen georganiseerd door STORK zien.

Om een zo accuraat mogelijk beeld te krijgen van de midwinteraantallen, sloe-

gen STORK, Sovon en Waarneming.nl de handen begin 2016 ineen. De timing van de STORK-telling werd gelijk getrokken met die van de Midwintertelling, in het weekend van 16/17 januari. Zo werd in een tijdsbeslag van slechts een paar dagen een groot deel van Nederland onderzocht, waarbij losse waarnemingen voor nuttige aanvullingen zorgden.

De drie bronnen kennen elk voor- en nadelen. Bij de STORK-telling ligt de nadruk op de gebieden waar traditioneel (veel) Ooievaars zitten, waaronder de directe omgeving van de ooievaarsstations. Nultellingen (gebied onderzocht, geen Ooievaar aangetroffen) werden minder goed geregistreerd. Dat geldt nog sterker voor de losse meldingen via Waarneming.nl. In de Sovon-telling is goed bekend waar geteld is (ook als er geen Ooievaars zijn waargenomen), maar is de teldekking in een deel van de Ooievaar-gebieden onvoldoende.

Fors aantal

Bij het combineren van de ruwe gegevens uit de verschillende bronnen schoonden we het bestand zo goed mogelijk op door waarschijnlijke dubbeltellingen te verwijderen. Hierbij hielden we rekening met locatie, waarnemer en groepsgrootte. Na ontdebelling resteerden er 722 Ooievaars (van 1379 gemelde vogels). Aantallen van 20 of meer werden vastgesteld in of rond Den Haag, Alphen aan de Rijn, Groot-Amers, Rossum Gld, Akmarijp Fr en Meppel (figuur 1). Het werkelijke aantal, rekening houdend met gemiste vogels in niet-getelde gebieden, zal nog wat hoger liggen, en misschien iets boven de 750 uitkomen.

Aandeel blijvers daalt

Het is lastig dit aantal met eerdere cijfers te vergelijken, omdat de telling toen op verschillende momenten werd uitgevoerd en nauwelijks werd gecorrigeerd voor niet-getelde gebieden. Wel is duidelijk dat tegenwoordig een veel groter aandeel van de Nederlandse broedvogels in de winter weer wegtrekt naar zuidelijker oorden, vergeleken met de jaren negentig. Het percentage

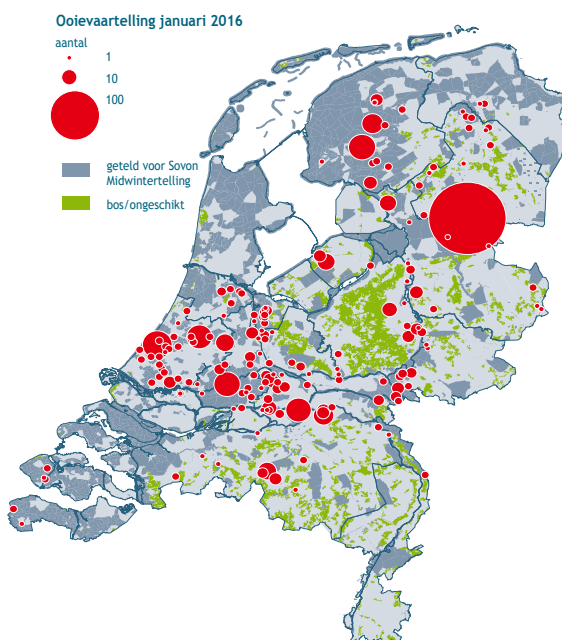
Overwinteren steeds minder populair bij Ooievaars.

Foto: Han Bouwmeester - AGAMI

blijvers daalde immers van 90% naar orde-grootte 40-45%. Dit zal grotendeels worden gestuurd door minder (bijvoeding in de) ooievaarsstations.

Ringaflezingen

Geringde Ooievaars laten zich betrekkelijk makkelijk aflezen. Tijdens de telling werden 117 ringaflezingen doorgegeven. Deze vogels vormden qua leeftijd een mooie afspiegeling van de populatie. Er overwinteren vrijwel geen eerstejaarsvogels, die gaan nog steeds allemaal op trek (de uitzondering was een exemplaar dat tijdelijk verzwakt was). De meeste vogels vallen in de categorie 9-17 jaar oud (en hebben geen betrekking meer op uit gevangenschap vrijgelaten vogels). Drie krasse Ooievaars zijn inmiddels al 31 jaar oud. Er werden slechts zeven Ooievaars afgelezen die niet in Nederland zijn geringd: zes uit Duitsland en één uit België.

Figuur 1. Ooievaar. Verspreiding half januari 2016.

● Chris van Turnhout, Jeroen Nienhuis (Sovon), Annemieke Enters & Wim van Nee (STORK)

Vogelatlas: veldwerk loopt op zijn eind

Afgelopen winter is er met een kleine groep fanatieke vogelaars 'gebezemd'. Dit was nodig om zo'n 150 nog vacante of onvolgende onderzochte winterblokken geteld te krijgen. Het lijkt erop dat we voor het winterdeel een heel hoge dekking hebben bereikt. Dank aan iedereen die heeft meegewerkt!

De winterbezemacties hebben er o.a. toe geleid dat de Roodkeelnachtegaal, die begin januari in een nieuwbouwwijk van Hoogwoud werd ontdekt, ook op de atlaslijst is gekomen. Dit blok (1455) was nog niet geteld tijdens de officiële atlasperiode. De aantallen vastgestelde wintersoorten per atlasblok zijn te zien in figuur 1.

Ook in broedseizoen

Ook broedseizoen 2016 staat in het teken van aanvullend veldwerk. Er moeten nog zo'n 150-200 blokken gebezemd worden. Het was een voorjaar met een bizar weerbeeld. In april was het gemiddeld genomen fris en in de laatste week zelfs koud,

met lokaal sneeuwval! Vervolgens werd het begin mei echter in één keer warm en was het goed bezemen geblazen.

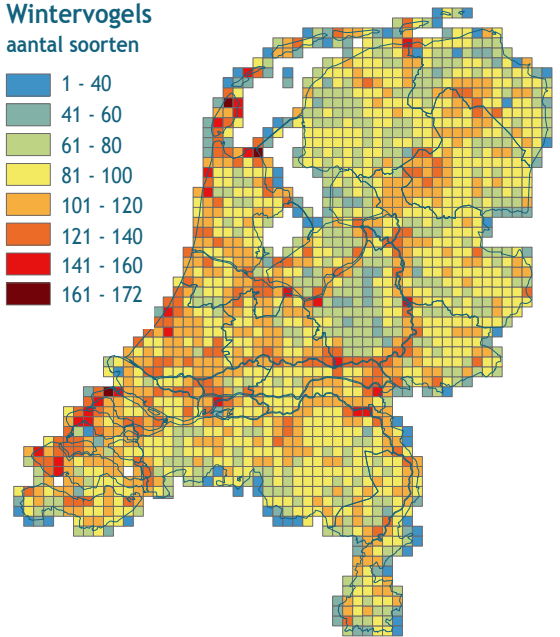
De Visarend stond al op de atlaslijst, omdat er vorig jaar een broedpoging plaatsvond. Dit jaar is voor het eerst daadwerkelijk eileg geconstateerd; een langverwachte broedvogel doet zijn intrede! Deze soort verdient dus ook een plekje in de atlas.

Na het broedseizoen weten we hoe hoog de dekking van het broedseizoen was. Dan is ook het moment gekomen om alle gegevens te analyseren zodat we, hopelijk tijdens de Landelijke Dag van 2018, met een mooie publicatie kunnen komen.

● Harvey van Diek & Erik van Winden

Wintervogels aantal soorten

1 - 40
41 - 60
61 - 80
81 - 100
101 - 120
121 - 140
141 - 160
161 - 172

Figuur 1. Welke atlasblokken zijn het soortenrijkst in de winter? Hoe donkerder de kleur, hoe meer soorten er vastgesteld zijn.

To drone or not to drone

Op verschillende plekken experimenteren vogelaars en onderzoekers met drones om vogels te tellen. Niet alleen in Nederland doen we steeds meer ervaring op, ook in bijvoorbeeld Duitsland worden drones steeds vaker gebruikt bij monitoring en onderzoek. Een interessante ontwikkeling die Sovon op de voet volgt.

Tellen met drones

Sovon gaat vooralsnog zelf niet tellen met drones. Anders dan bij gebruik door particulieren komt er bij het professioneel gebruik het nodige kijken. Naast de aanschaf van de apparatuur, heb je een vliegbrevet en vele andere papieren nodig, terwijl de wetgeving nog volop in ontwikkeling is. Verschillende partijen investeren bovendien op dit moment in het ontwikkelen van apparatuur. Met deze partijen werken we wel zoveel mogelijk samen.

Mogelijkheden

Door het nauwe contact met verschillende partners, bijvoorbeeld binnen de trilaterale samenwerking TMAP met Duitsland en Denemarken, merken we dat er behoefte is aan een gezamenlijke verkenning van de mogelijkheden en knelpunten van het tellen met drones. Aangezien kwaliteit het fundament is van de gegevens die we verzamelen

en drones meer mogelijkheden hebben dan alleen het vaststellen van aantallen, wil Sovon met name de volgende cruciale schakels verder bekijken:

- Welke data kunnen drones wel en niet verzamelen en wat zijn technische uitdagingen (toepassingen infrarood, nestgegevens, vlieghoogtes, geluid en bereik)?
- Hoe kunnen we door drones verzamelde beelden omzetten naar monitoringgegevens?
- Wat zijn de effecten van drones op (broed)vogels? Wanneer treedt verstoring op?

Op zoek naar antwoorden organiseert Sovon in de loop van dit jaar een bijeenkomst voor een aantal onderzoekers en drone-gebruikers. Met hen willen we de mogelijke toepassingen in ons werkveld en de hiaten in de kennis verder verkennen. Meer weten? sovon.nl/kennisontwikkeling

ARAGON Naturreizen

Vogelreizen Spanje 2016:

Tarifa, vogeltrek, 10 t/m 15 september
Zuid-Portugal, 01 t/m 08 oktober
Noordoost Spanje, kerst/nieuwjaar 2016-2017

Maatreizen / eigen groep: vogel/natuurreis in Spanje met eigen gids

* **Vakantiehuisje** in Sipán, Spaanse Pyreneeën.

Nieuw: free download *Atlas of the Birds of Huesca*

www.aragonnatuur.com

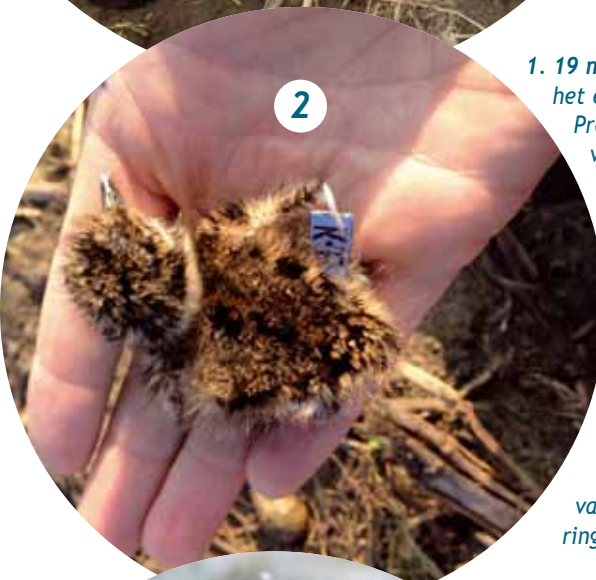
Vogelreizen met Kees Woutersen: (0031)619123999

Het voorjaar van de Kievit

1

2016 is door Sovon en Vogelbescherming Nederland uitgeroepen tot het Jaar van de Kievit. In 16 gebieden werken onderzoekers en vrijwilligers samen om gegevens over de overleving van kuikens te verzamelen. Het veldwerk ging van het opsporen van nesten tot het op flinke afstand aflezen van de ringen van de jonge Kieviten.

2

1. 19 maart - Wil Foolen en Piet Delisse vinden het eerste kievitseï nabij Sint Oedenrode. Precies in een van de onderzoeksgebieden van het Jaar van de Kievit. Het seizoen van veel veldwerk is begonnen.

2. 11 april - Vrijwilliger Jaap Gijsbertsen ringt het eerste kuiken in het onderzoeksgebied Binnenveld bij Wageningen. Het krijgt de blauwe codevlag K•E, zodat het individueel op afstand te herkennen is.

3. 18 april - Onder het toezien oog van de vrijwilligers van Sint Oedenrode ringen Frank Majoor (Sovon) en Jan Staal enkele kuikens. Overal in het land beginnen nesten uit te komen.

3

4

4. 26 april - De laatste week van april is een historisch koude week. In delen van Drenthe en Overijssel ligt 3 centimeter sneeuw. Ook elders valt er winterse neerslag. Uitgerekend in deze week zijn er veel jonge kuikens. Vanuit de onderzoeksgebieden komen wisselende verhalen. In Reusel worden veel kuikens gemist terwijl eieren in de Lingewaard pas na deze koude week uitkwamen en het goed gaat.

5. 11 mei - Drie families met geringde kuikens in de Lingewaard maken het goed. De kuikens 7•H en 7•L zijn al anderhalve week oud.

5

6

6. 13 mei - Wouter Vansteelant rijdt als vrijwilliger mee op een tractor en twittert: 'Boer Van Laar is een kei in het ontwijken van nesten. Nu nog zaaien en 't wordt weer rustig op 't veld #JaarvandeKievit'

7. 17 mei - er zijn nu ongeveer 300 kuikens geringd in de gebieden. Als alles goed loopt komen daar nog zeker 300 kuikens bij.

7

Als beheerder voor Staatsbosbeheer op Terschelling en Vlieland kwam Harry Horn (Groningen, 1941) voor het eerst direct in aanraking met Lepelaars. Nu, ruim na de pensioengerechtigde leeftijd laten de vogels hem nog steeds niet los. 'Want zeg nou zelf, wat is er nou mooier dan in de winter naar Mauretanië te reizen om daar "jouw" lepelaars weer te zien?'

Gek van de trek

Met een bijna onbezonnen enthousiasme springen Harry Horn en Theunis Piersma over boord van de lanche. Nog, de schipper van de traditionele zeilboot - tevens de 'chief' van het Imraguen-dorp Iwik - en zijn drie maten kijken het tafereel met enige verbazing aan. De hele dag zijn we zeilend onderweg geweest van Iwik naar het eiland Arel, een goeie twintig kilometer buitengaats. Eerst werden we geplaagd door windstilte, later door een aantrekkende wind die precies uit de verkeerde hoek kwam. Nog mag dan nog zo'n bedreven zeiler zijn, zijn traditionele boot kan niet erg scherp aan de wind varen, dus al laverend lijkt het een eeuwigheid te duren voor we op de plaats van bestemming zijn. Als we vlak voor zons- ondergang eindelijk bij Arel aankomen zijn Horn en Piersma dan ook niet meer te houden. Ze willen kijken of ze van de Lepelaars die op het eiland schuilen voor het hoge water nog wat ringen kunnen aflezen.

Al snel kleurt het zonlicht de witte Lepelaars avondrood. 'Die kleurringen kunnen we nu onmogelijk nog herkennen', weet Horn. 'We kunnen nog wel proberen wat aantallen te schatten.' Turend door de telescopen komen de beide experts tot een ruwe, maar eensluidende schatting van tenminste 2.500 Lepelaars. 'Morgen bij hoogwater in de vroege ochtend hebben we meer kans', zegt Horn berustend als we terug waden naar de lanche. Een van de schippersmaten komt ons lachend, maar ook enigszins bezorgd vanwege de snel invallende duisternis, tegemoet om te helpen met het droog binnenhalen van de telescopen en andere spullen die niet zout of nat mogen worden.

Dagtaak

De winterse expedities naar de Mauretaanse Banc d'Arguin zijn een dikke vette kers op de taart van het lepelaarwerk van Harry Horn. In de jaren tachtig stond hij samen met zijn toenmalige Staatsbosbeheer-collega Otto Overdijk - in die tijd opzichter op Vlieland - aan de basis van de Werkgroep Lepelaar. 'Toen ik in die tijd op Terschelling kwam voor

Staatsbosbeheer raakte ik snel gegrepen door de Lepelaars. Het zijn hier grondbroedende vogels, dus ik bedacht dat het vrij eenvoudig moest zijn om daar een onderzoeksprogramma met behulp van ringen mee op te zetten. Toen Otto op Vlieland kwam werken, waar snel ook Lepelaars kwamen broeden, werd het onderzoek omvangrijker en hebben we de werkgroep opgericht.' Het was niet alleen de makkelijke bereikbaarheid die Horn in de Lepelaars trok. 'Het zijn natuurlijk ook prachtige dieren. Daar wil je gewoon meer van weten. Over de leeftijd, de verspreiding en vooral over die geweldige trek. We hebben ook het geluk gehad dat het de Lepelaars goed is gegaan tijdens ons werk. De vogels hebben zich verspreid over de verschillende Waddeneilanden en hebben ook Waddeneilanden in Duitsland en Denemarken gekoloniseerd. Dat maakt het onderzoek natuurlijk ook leuker dan wanneer je naar een soort kijkt die alleen maar achteruit gaat.' Na zijn pensioneren heeft Horn nog bijna een dagtaak aan de lepelaars. In mei en juni is hij meer dan druk met het ringen van het jaarlijkse streefaantal van 10% van de Nederlandse jongen. 'Dit jaar zal dat waarschijnlijk ruim boven de 300 jongen uitkomen. We ringen ze niet alleen op de Waddeneilanden, maar ook in een kolonie bij Amsterdam en in de buurt van Vlissingen. Die laatste locatie is extra interessant, omdat daar terrein voor de Lepelaars zal verdwijnen door de uitbreiding van de haven. Daar kan onze werkgroep dus essentiële informatie verschaffen over de te nemen compensatiemaatregelen.'

Strontlucht

De vorige winter was alweer de zesde keer dat Horn in Mauretanië was, om in een expeditie van het NIOZ-team van Piersma te helpen met het broodnodige aflezen van kleurringen. Het was pas de tweede keer dat hij de 'Lepelaar hot spot' Arel bezocht. 'Het is een onvoorstelbare plek', weet hij. 'Nergens anders zie je zo veel Lepelaars bijeen. Voor een flink deel zijn het de Mauretaanse standvogels die rond de Banc d'Arguin broeden, maar voor een belangrijk deel zijn het ook de trekvogels die bij ons vandaan komen.' Het verblijf aan boord van de lanche is zacht gezegd enigszins primitief. De wind draait halverwege de nacht, waardoor hij van het eiland naar de boot waait. In de wind horen we het gepiep van honderden jonge Pelikanen uit de kolonie, bovenop de platte rots, en ruiken vooral de zware lucht van de 'guano' op Arel. Maar zelfs een overnachting in die strontlucht, in slechts een slaapzak op de kale planken van de boot kan de goeie zin van Horn niet breken. Zodra de zon opkomt gaan we opnieuw van boord, nu wat beheerster dan de avond ervoor. Wadend door kruisdiep water lopen we voorzichtig

DE KLEI

Wetenschapjournalist Rob Buiten maakt voor diverse media reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor Sovon-Nieuws verslag van zijn ontmoetingen in het veld. De foto's zijn ook van Rob Buiten.

Een enkele keer verbaast Horn zich hardop over de combinaties die hij afleest. 'Tot enige tijd terug gebruikten we code-ringen, aan beide poten dezelfde code. Het grote voordeel daarvan was dat je ook dieren die op één poot staan kunt identificeren. Inmiddels zijn we overgestapt op combinaties van kleuren aan beide poten. Die zijn beter te herkennen op grote afstand, maar er lopen natuurlijk nog heel veel dieren met gecodeerde ringen. Alleen, voor de zekerheid gebruikten wij altijd oplopende letters uit het alfabet. Na een bepaalde letter kan nooit een lagere letter uit het alfabet komen. Nu zie ik toch een dier lopen met de code ZX op een oranje ring. Otto Overdijk had in eerste instantie alle ringen uit één batch met een aflopende combinatie naar Azië gestuurd, in de veronderstelling dat die Lepelaars nooit hier langs zullen komen. Maar nu blijkt dat er ook hier ringen zijn gebruikt met een "aflopende code". Of we hebben hier een spectaculaire aflezing uit oostelijk Azië, ... dat zou wat zijn. Maar goed, dat moet allemaal thuis blijken, als we de ringcombinaties in de database van de Werkgroep Lepelaar checken.'

Broedtafels

Al schuifelend door het water is Horn het eiland uiteindelijk tot op ruim honderd meter genaderd. Hij blijft maar noteren. Als hij denkt dat hij de meeste ringen ondertussen wel heeft, lopen we terug naar de boot, onderweg nog steeds zoekend naar mogelijke geringde Kanoeten of andere vogels uit één van de onderzoeksprogramma's. En ook op zeiltocht terug, nu voor de wind richting Iwik, turen Piersma en Horn bijna onophoudelijk naar de wadplaten die als een soort film langzaam aan hun telescopen voorbij trekken. Er worden nog verschillende ringaflezingen aan de lijst toegevoegd. In de buurt van het eiland Nair wacht Horn nog een leuke verrassing. 'Die houten platforms daar, die heeft Otto ooit gebouwd om de vogels een broedplek te bieden die niet door de incidentele storm bij springtij wordt weggespoeld. De eerste jaren gebeurde er niet veel op die tafels maar ik zie er nu toch een aantal nesten op liggen!'

's Avonds, terug op het onderzoeksstation in Iwik, leggen Piersma en Horn hun administraties bij elkaar en komen ze, na aftrek van dubbele waarnemingen tot ongeveer 150 unieke kleurcodes. Op de foto's zien we dat ongeveer één op de twintig Lepelaars geringd is. 'Dat betekent dat we met onze schatting in de schemer van ruim 2.500 vogels helemaal niet slecht zaten. En nu begint het echte werk', lacht Horn. 'Zoeken in de database welke individuen dit precies waren. Want na al die jaren van Lepelaarwerk ken ik de individuele dieren absoluut niet meer uit mijn hoofd.'

naar het eiland, Piersma naar Arel-Ouat, het kleine belendende eilandje, Horn naar het hoofdeiland Arel. Het uitzicht is ronduit spectaculair. Rondom het eiland zit een massa Flamingo's op een wadplaat. In grote groepen eromheen rusten duizenden Bonte Strandlopers, Kanoeten en Krombekstrandlopers. Bovenop het eiland zitten knoeperds van Pelikanen met hun nog bijna zwarte jongen. In subtiel gescheiden banen tegen de oosthelling van Arel zitten afwisselend Kleine Zilverreigers, Rifreigers, Reuzensterns, Koningssterns en vooral ook heel veel Lepelaars. Horn kijkt en noteert. 'Kijk, da's een Franse ringcombinatie, ... dat is een Spanjaard, ... dat is zeker een Nederlander, ... die ook, ... en die ...' Onophoudelijk noteert hij de kleurcombinaties van de ringen aan de linker en rechter poot. Af en toe schuifelen we voorzichtig een klein stukje naar het eiland en zoekt hij weer nieuwe geringde dieren.

Europese Kanarie verliest terrein in Europa en Nederland

Het gaat niet goed met de Europese Kanarie als Nederlandse broedvogel. Ook in de ons omringende landen dalen de aantallen van deze soort, die bij ons aan de uiterste noordwestgrens van zijn verspreidingsgebied zit. De negatieve trend is ook zichtbaar in het aantal trekkers.

Bijna een eeuw broedvogel

Sinds ongeveer 1880 duikt de Europese Kanarie met regelmaat op in Nederland. Het eerste zekere broedgeval werd in 1922 vastgesteld bij Kerkrade Lb en vier jaar later verscheen de soort als broedvogel in Twente. Sindsdien breidde het broedgebied zich uit, met echter een duidelijke concentratie in de zuidoostelijke helft van het land en met name Limburg. Het broedbiotoop bestaat bij ons uit stadsparken, grote oude tuinen, begraafplaatsen en boomkwekerijen. De nesten zitten in dichte bomen, zoals coniferen, en het voedsel wordt verzameld op onkruidrijke braakliggende gronden en volkstuinten. In goede jaren broeden vaak verschillende paren in elkaars nabijheid. De stand kan dan in de kern van het verspreidingsgebied oplopen tot enkele tientallen paren per stad. Zulke aantallen zijn uit het verleden bijvoorbeeld bekend uit Maastricht, Valkenburg, Heerlen en Tegelen.

Sterke fluctuaties

Vanaf het begin werd het voorkomen in ons land (net als in aangrenzende delen van

België en Duitsland) gekenmerkt door fluctuaties. In de jaren zeventig begon een nieuwe bloeiperiode voor de destijds als zeldzaam bekend staande Europese Kanarie. Dat ging echter met horten en stoten. Zo steekt de schatting voor Limburg in 1986 (50-80 paren) schril af tegen schattingen voor 1974-78 (200-250) en rond 1998 (300-430; Avifauna van Limburg). De redenen voor deze fluctuaties, die vaak in een groot gebied simultaan optreden, zijn onbekend. Factoren die wel eens geopperd zijn, zoals de invloed van strenge, tot diep in Zuid-Europa (overwinteringsgebied!) optredende winters, lijken niet steekhoudend.

Verdwijnende broedvogel?

Sinds de eeuwwisseling gaat het alleen maar bergafwaarts in Nederland. In Limburg raakten bolwerken als het decennia lang bezette Maastricht hun Europese Kanaries kwijt. Het accent in deze provincie verschoof van het uiterste zuiden naar de omgeving van Venlo, maar ook daar is het niet pluis. Het is duidelijk dat de provinciale schatting van 150-200 paren van kort na de eeuwwisseling drastisch aan herziening toe is. Ook

elders krimpt de populatie, zoals in Winterswijk (1993 en 2015 22 resp. 1 paren; R. Kwak e.a.) en Twente (maximum in 1998 20 paren, in 2010 nog 1 en vanaf 2011 ontbrekend; B. Hulsebos).

Hoewel het landelijke beeld onvolledig is (Europese Kanaries zijn lastig integraal te tellen), zijn de gemelde aantallen in de laatste jaren zorgwekkend laag: 26 territoria in 2013 (waarvan 20 in Limburg), 16 in 2014 (14) en 17 in 2015 (15). In tien jaar tijd is het aantal bezette atlasblokken van 5x5 km afgenomen van 47 (2003-05) naar 22 (2013-15) (figuur 1). De landelijke schattingen spreken voor zich: van 400-450 territoria (1998-2000) via 100-140 (2008-11) naar 40-60 (2013-15).

Als de stand niet snel één van zijn bijna spreekwoordelijke opevingen krijgt, kan de soort zijn 100-jarige verjaardag als broedvogel amper vieren.

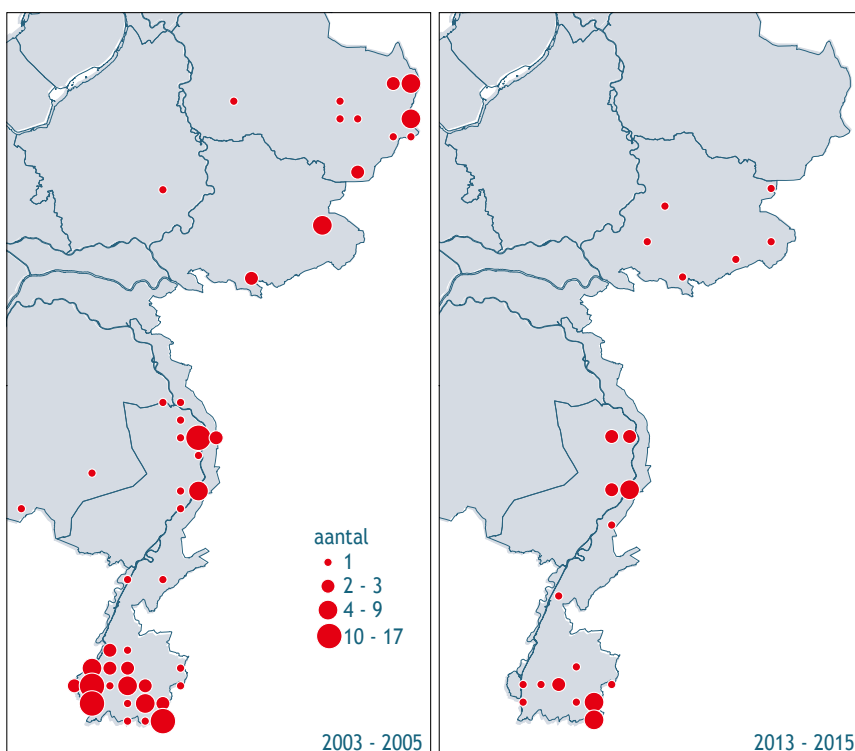
Niet alleen Nederland

De afname in Nederland staat niet op zich. Zo is de stand in de afgelopen 25 jaar ongeveer gehalveerd in Duitsland en Frankrijk; landen die ieder goed zijn voor honderduizenden paren, en mogelijk belangrijk zijn voor een instroom van broedvogels in ons eigen land. Die afname ging, net als bij ons, vooral hard sinds de eeuwwisseling. In figuur 2 is de Nederlandse broedvogeltrend opgenomen (1993-2015, blauwe lijn) naast de samengestelde trend in 13 Europese landen (1989-2013, rode lijn waarin o.a. opgenomen Duitsland, Frankrijk, Spanje). In Europa bedraagt de gemiddelde jaarlijkse afname 2,8% (Nederland -11,9%).

Over de redenen voor de recente neergang kan alleen gespeculeerd worden. Klimaatverandering lijkt niet van betekenis te zijn, habitatverslechtering vermoedelijk wel. Voedselproblemen kunnen ontstaan door het verdwijnen van onkruidrijke veldjes binnen de bebouwde kom ('inbreiding' van steden, 'verstening' van tuinen) en herbicidengebruik in het broed- en overwinteringsgebied.

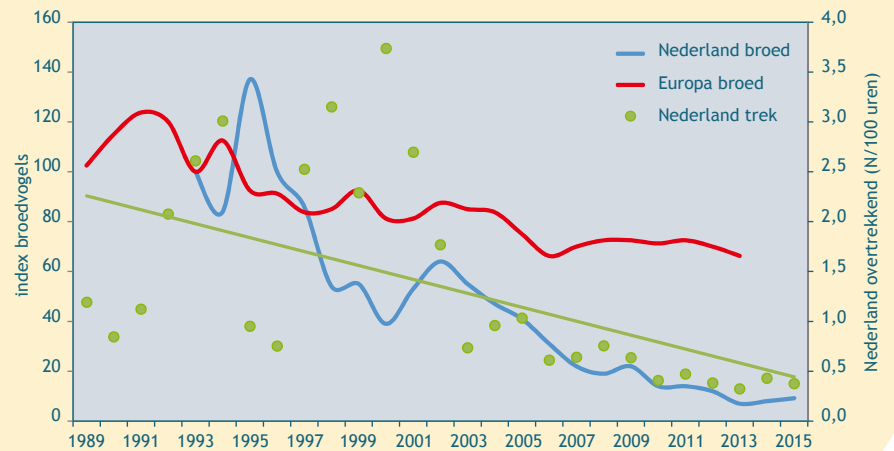
Afnemende trekvogel

Figuur 1. Europese Kanarie. Broedverspreiding in 2003-05 resp. 2013-15 (maximum per atlasblok) in Oost- en Zuidoost-Nederland.

Europese Kanarie in Lottum bij Venlo, een van de weinige overgebleven min of meer vaste broedplaatsen.
Foto: Ran Schols.

Gezien de algehele malaise is het niet verwonderlijk dat Europese Kanaries ook op trek bij ons schaarser worden. Op de Nederlandse trektelposten werden in de jaren negentig, in het voorjaar, per 100 teluren nog zo'n 1-3 trekkers gemeld. De laatste tien jaar ligt dat rond de 0,5 (figuur

2, groene stippen en trendlijn). Een somber beeld dus voor deze vogel die met zijn knisperende zang een zuidelijk tintje aan onze steden geeft. Maar hij heeft al eerder veerkracht vertoond, dus wie weet.

● Arjan Boele & Fred Hustings

Figuur 2. Europese Kanarie. Broedvogelindexen voor Nederland (BMP) en Europa (13 landen gecombineerd; EBCC). Tevens weergegeven het gemiddelde aantal trekkers in het voorjaar in Nederland (aantal per 100 teluren in hoofd-doortrekperiode; trektellen.nl).

Een leerzaam voorjaar

Hoe interpreteer je de waarneming van een Gele Kwikstaart met voer in de snavel?

En wat is een datumgrens? Op dat soort vragen kregen broedvogelcursisten dit voorjaar een antwoord. In verschillende regio's organiseerden vogelwerkgroepen en terreinbeheerders samen met Sovon een BMP-cursus; in Bergen op Zoom, Bergschenhoek, het Dwingelderveld, op Terschelling en op de Veluwe. In Friesland organiseerden we een cursus voor het Meetnet Agrarische Soorten (MAS). In totaal werden er bijna honderd cursisten opgeleid.

Daarnaast organiseerden we ongeveer twintig avonden waarop de kennis van broedvogeltellers werd opgefrist en het broedseizoen van 2016 werd afgetrapt.

Ook een cursus?

Ook een cursus volgen of organiseren? We helpen graag (mee).

Meer info vind je op sovon.nl/cursussen

De datums van de meeste cursusavonden staan op sovon.nl/agenda

Foto's van boven naar beneden:

Cursisten leren weidevogels inventariseren op Terschelling (Jelle Postma).

Nestor Arend van Dijk geeft in Drenthe uitleg over het BMP (Albert de Jong).

Cursisten zien in het Dwingelderveld drie Kraanvogels tijdens de praktijkochtend (Albert de Jong).

Zo tel je: Wespendieven

In deze rubriek pakken we telkens een telprobleem bij de kop en laten we deskundigen aan het woord. Deze keer leggen we wespdiëvenspecialist Willem van Manen een lastige kwestie voor: kun je, zonder urenlang in een boomtop te zitten, toch waarnemingen van Wespendieven verzamelen die op een territorium wijzen?

Wat maakt de Wespendief zo'n stiekeme broedvogel?

Wespendieven zijn bosvogels die zich in het broedseizoen erg heimelijk gedragen. Ze komen aan in mei (blad al aan de bomen!) en gaan zonder noemenswaardige balts over tot eileg. Dat gebeurt vaak binnen tien dagen na aankomst van het vrouwtje. Nieuwgebouwde nesten zijn kleiner dan die van Havik of Buizerd, moeilijker vindbaar en zitten doorgaans hoog in boomkruinen. Onder een wespdiëvennest vind je geen concentraties ruiveren en nauwelijks poep of prooiresten. Pas als er grote jongen zijn, ligt er een kransje van poep en wat lege wespennraten.

Waar kun je ze aantreffen?

In Nederland hebben Wespendieven geen voorkeur voor boomsoorten of bostypes. Ze nestelen in grote, stille boscomplexen, maar ook boven een drukke weg of in een vrijstaande boom. De dichtheid bedraagt op arme zandgrond ongeveer 1 paar per 500 ha bos en in halfopen landschap op rijkere grond ongeveer 1 per 200 ha bos. Mannetjes (dataloggers!) houden zich meestal op binnen een straal van 2 km van het nest. Dat geldt doorgaans ook voor vrouwtjes vóór de eileg. Daarna (beide geslachten broeden) foerageren vrouwtjes echter in een veel groter gebied, soms tot wel 40 km van het nest.

Je staat voor een groot bos. Wat nu?

Beste periode is tussen half juli en half augustus. Voorwaarde is dat je vogels over grote afstand kunt volgen. Dus óf je staat op een hoog punt waarbij je over het bos heen kijkt, óf het landschap is halfopen, zodat je vogels vanaf de grond kunt volgen. In uitgestrekte dichte bossen zonder hoge punten kun je eigenlijk niets, tenzij je in een boomtop wilt klimmen.

Zie je een vliegende Wespendief, let dan op het gedrag, zoals de opvallende balts met vlinderende vleugelslag. Maak notities over het geslacht, de kleur van het verenkleed en de rui in de handpennen, zodat je vogels individueel kunt herkennen.

Voedselvlucht! Mis hem niet

Een Wespendief die in lange baan daalt is interessant. Let op het al dan niet dragen van prooi. Houd er rekening mee dat kleu-

ren onder wisselende lichtomstandigheden of afstanden geheel anders kunnen overkomen en rui van de eerste handpen al onzichtbaar wordt bij een licht geknepen vleugel. Prooien zoals forse wespennraten zijn goed te zien, maar kleine prooien zijn soms onzichtbaar. Onder normaal tot goed zicht en met een verrekijker, zijn patronen in het verenkleed waarneembaar tot 1 km. Aan de hand van tekening zijn mannen (donkere achterrand aan vleugel) en vrouwen te onderscheiden tot 1,5 km. Silhouetten zijn herkenbaar tot 2-2,5 km en vogels lossen op door vocht en trillingen van lucht tussen 2,5 en 3 km.

Nog meer indicaties voor broeden?

Ook een plek waar je keer op keer Wespendieven ziet opschroeven is een goede indicatie voor een nest. Bij losse waarnemingen zijn mannetjes een sterkere aanwijzing voor een lokaal territorium dan vrouwtjes (zie boven). Hoewel Wespendieven bepaald niet luidruchtig zijn, hoor je ze soms in augustus melancholiek flieuwen, vaak urenlang en op grote hoogte. Dat zegt echter weinig over broedgevallen in de buurt. Meer geluk heb je met de 'golvende' ratelroep, een eindeloos 'tuk-tuk-tuk'. Je hoort dat zelden, maar altijd bij het nest.

Lang niet alle Wespendieven broeden

Een derde tot de helft van de paren onderneemt geen broedpoging, maar houdt er wel een soort van territorium op na. De mannetjes daarvan baltsen frequent in juli. Deze vogels gedragen zich minder gericht, maar het kost soms veel tijd om zeker te weten of ze toch geen nest met jongen hebben.

Het liefst vind je natuurlijk wél een nest...

Je moet zomer én winter gespist zijn op nesten van roofvogels, ook tijdens een autorit of gezinsuitje. Houd er bij het kiezen van een route of wandellocatie dus altijd een verborgen agenda op na! Oorspronkelijk door Wespendieven gebouwde nesten herken je vanwege het overdadige gebruik van bebladerde takken, vaak ook in de nestbasis. Eekhoorns doen dit eveneens, maar hun nesten zijn meestal bolvorming

Boven: Wespendief op het punt een raat uit te graven. Foto: Michel Geven

Onder: Installeren van een cameraval bij een wespandiefnest is inspannend werk. Selfie Willem van Manen.

en/of bevinden zich in de uiterste boomtop. In de winter gevonden nesten controleer je in juni en juli. Vroeg of laat zie je hoe een gouden oog je aanstaart door de takken van het nest.

Verder lezen:

> telrichtlijnen op sovon.nl/soort/2310

Opname van een bij het nest geplaatste webcam. Het jong werpt zich op door vrouw (met datalogger) aangebrachte wesperraat.

Recent verschenen

Ecologie van Dwergsterns

René Beijersbergen raakte als bewaker van de Hooge Platen in de Westerschelde eind jaren zeventig gefascineerd door de Dwergstern. Zijn

belangstelling ging over in een diepgaande studie waarvoor hij bijvoorbeeld 600 uren in een schuilhut doorbracht. Dat leverde boeiende informatie op over onder meer voedselkeus, habitatgebruik en broedbiologie. Maar hij reisde de Dwergsterns ook achterna, wanneer ze zich in het najaar via de Zuid-Europese kusten verplaatsen naar West-Afrika. Hij doet uitgebreid verslag van zijn bevindingen in een 195 pagina's dik boek dat mede met ondersteuning van het Rob Goldbachfonds van Sovon verscheen. De hoofdstukken beginnen als een dagboekantekening, waarna de lezer geleidelijk dieper in de materie wordt gezogen.

Deze uitgave van Eburon Delft is via de webwinkel van Sovon verkrijgbaar en kost dan € 17,50.

sovon.nl/nl/webwinkel/reizen-langs-de-waterkant

De spreeuw

In *De spreeuw* beschrijft Dijksterhuis zijn grote liefde voor deze vogels in de hoop op een betere toekomst, want de laatste jaren nemen ze in aantal af, waarschijnlijk door toedoen van dezelfde mensen bij wie ze onderdak vonden. Dijksterhuis is al jaren gefascineerd door spreeuwen, door hun gedrag en hun voorkomen. Spreeuwen zijn overal waar mensen zijn en zwermen soms met miljoenen door de avondlucht. Het leven van spreeuwen kent vele interessante aspecten. Zo versieren ze hun nesten met bloemen. Waarom doen ze dat? Koos gaat op zoek naar antwoorden.

De Spreeuw (ISBN 978 9045029108) wordt uitgegeven door Atlas Contact, telt 160 pagina's en kost € 19,99. In deze serie verschijnen binnenkort ook *De huismus* van Jacques Vos en Kees Heij (juni), en *De goudvink* van Achilles Cools (augustus).

De stadsvogelaar & andere verhalen

In *De stadsvogelaar & andere verhalen* vertelt Jip Louwe Kooijmans op een aanstekelijke manier over het bestaan van een vogelaar. Met een puntige pen schrijft hij zeer korte verhalen over vogels, doorspekt met persoonlijke herinneringen. Voor vogelaars met een voorliefde om vogels in het stedelijk gebied te kijken, MUS-tellers bijvoorbeeld, zijn sommige anekdotes ongetwijfeld extra herkenbaar: die van begluurd of nageroepen worden. Maar ook het zien van soorten op onverwachte plekken, zoals een Dodaars in een stadsgracht. 'Vogels kijken kan overal. In elke stad. Altijd', schrijft Louwe

Kooijmans. Hopelijk draagt dit boekje bij aan de toenemende populariteit van vogels kijken én tellen in het stedelijk gebied.

Het boekje (ISBN 978 94 615 3918 2) wordt uitgegeven door Uitgeverij Aspekt, telt 110 bladzijden en kost € 12,95.

Australische vogels

Door John Gould & Jacques Grégoire, met een voorwoord van Redmond O'Hanlon; teksten: Jip Binsbergen en Achsa Vissel

In de eerste helft van de negentiende eeuw maakte uitgever en ornitholoog John Gould zijn boekenserie *The Birds of Australia*. De serie is, mede door de kwaliteit van de afbeeldingen en de druktechnieken, een monument van de negentiende-eeuwse ornithologie. Kunstenaar Jacques Grégoire (1961) reisde anderhalve eeuw na John Gould voor het eerst door Australië, en legt haar vogels op systematische en artistieke wijze vast op het doek. In *Australische vogels* worden de beelden van Gould en Grégoire bijeengebracht. Beide kunstenaars hanteren een geheel eigen stijl: Gould legt ieder veertje precies vast, terwijl Grégoire meer impressionistisch te werk gaat.

Dit boek (ISBN 978 9050115537) wordt uitgegeven door de KNNV-uitgeverij i.s.m. Artis Bibliotheek, telt 160 pagina's en kost € 29,95.

Limosa 89-1

Artikelen:

- Zangintensiteit en -type van Fluiters als maat voor paarstatus, broedsucces en trefkans (R.G. Bijlsma)
- Hoeveel weidevogels broeden er in Fryslân? (F. Nijland & J. Postma)
- Recente broedresultaten van Nederlandse Spreeuwen in een historisch perspectief (C. van Turnhout e.a.)

Korte bijdrage:

- Een jong sperwervrouwtje zonder geel carotenoïde pigment (K. Schreven & Y. van der Horst)
- Een geval van infanticide bij Boerenzwaluwen (B. van den Brink)
- Winterkoning dodelijk verstrikt in spinnenweb (M. Feenstra)
- En: nieuws uit recent gepubliceerd onderzoek in Andermans Veren, verenigingsnieuws van de NOU en recensies van nieuwe vogelboeken
- Verwacht in één van de volgende nummers: Voedsel-ecologie Brilduikers, muizenetende Grote Zilverreigers, stern-etende Steenuilen, Zilvermeeuwen in Den Haag, foerageergedrag Blauwe Kiekendieven, nestkastselectie Steenuilen, terreinkeuze en foerageergedrag Kokmeeuwen, het verdwijnen van Bonte Kraaien, inventarisatie en habitat Porseleinhoen, turnover Grutto's op slaapplaatsen, Futen in de kustzone, zenderonderzoek bij Roeken, inventarisatie Spreeuwen in hoge dichtheden, Bruine Kiekendieven en meer!

Redactieadres: Romke Kleefstra • Natuurmuseum Fryslân
Schoenmakersperk 2 • 8911 EM Leeuwarden
romke.kleefstra@sovon.nl • tel.: 058-2164166.

Rob Goldbach Publicatie Fonds

Het Rob Goldbach Publicatie Fonds is een speciaal fonds van Sovon Vogelonderzoek Nederland. Het is ingesteld na het overlijden van ons oud-bestuurslid Rob Goldbach in 2009. Het fonds wordt gevuld door donaties, legaten en een jaarlijkse bijdrage van Sovon.

Wat willen we bereiken?

Met het fonds wil Sovon twee zaken mogelijk maken:

- het schrijven van wetenschappelijke artikelen en andere publicaties over vogelonderzoek. Deze zijn van groot belang voor verdere kennisontwikkeling en -overdracht;
- publicaties door vrijwilligers en/of vogelwerkgroepen uit de achterban van Sovon. Met het fonds wil Sovon een bijdrage leveren aan de totstandkoming van regionale publicaties, zoals een Avifauna, een jubileumoverzicht, e.d.

Recent gesteunde projecten

- *Vrije Vogels* van Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland
- *Vogels van het Leijpark*. *Veranderingen in de vogelwereld van 1974 tot 2014*. Henk Möller-Pillot
- *MUS-rapport (jubileumversie)* van de Haagse Vogelbescherming

Hoe kunt u bijdragen?

U kunt op de volgende manieren helpen:

- een eenmalige donatie;
- een legaat ten name van het Fonds (of Sovon) stellen;
- het Fonds bekend maken bij andere mogelijk belangstellenden. Hiervoor is een folder beschikbaar.

Meer informatie

> sovon.nl/goldbachfonds

Nieuw meldpunt voor verdachte situaties: natuurverstoring.nl

Waarnemers komen weleens onrechtmatige of verdachte situaties in het veld tegen. Voor het melden van bijvoorbeeld afvaldumpingen, stroperij en illegale houtkap is een nieuw landelijk meldpunt in het leven geroepen: natuurverstoring.nl. Dit meldpunt vervangt wildlifecrime.eu.

Natuurverstoring.nl is een breed meldpunt voor allerlei verdachte situaties in de natuur. Via de website worden de meldingen per provincie geregistreerd en komen ze bij Buitengewone Opsporingsambtenaren (BOA's) of de politie terecht. Het is van groot belang om meldingen te doen. Want ook als deze niet direct tot een aanhouding leiden, ontstaat door alle meldingen een duidelijk beeld van de omvang van illegale praktijken in het buitengebied. De handhavende instanties hebben namelijk te kampen met een gebrek aan mensen en middelen, en bij het uitblijven van meldingen is de kans klein dat de handhaving zal worden aangescherpt.

Acute situaties

Bij acute situaties in het veld, zoals het waarnemen van vergiftigde dieren of de stroperij, kan men direct een melding doen bij het regionale milieuteam van de politie via 0900-8844.

Verdachte situaties bij huisdieren of vee kunnen gemeld worden via het nummer 114 'Red een dier'.

Foto: dode Buizerd in klem - Wildlifecrime.eu

NDFF Invoer

De NDFF heeft de NDFF Invoer App gelanceerd voor losse waarnemingen. Met deze app kunt u niet alleen vogels invoeren maar waarnemingen van alle planten en dieren direct toevoegen aan de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF).

U kunt inloggen met uw Telmee account. Alle soortgroepen kunnen eenvoudig worden geselecteerd, en wanneer u geen of slechte dataverbinding hebt maakt u gebruik van de simpele offline kaart mogelijkheid. Handig is de directe koppeling aan uw eigen Telmee account en de onderverdeling in mappen.

- De voordelen op een rij:
- Heldere interface voor zowel Android als iPhone
 - Direct invoeren op Telmee
 - Gebruikers met meerdere accounts kunnen eenvoudig schakelen in de app
 - Via NDFF Invoerportalen is bronhouderschap gewaarborgd
 - Offline kaartmogelijkheid
 - Ondersteuning van het Serviceteam van de NDFF

De app is ontwikkeld voor de NDFF door Sovon en is te vinden in de Apple Appstore en Google Playstore. U kunt zich aanmelden via uw account op een NDFF-invoerportaal of via uw Telmee-account. Meer informatie: www.ndff.nl/?p=1773

Tuintelling als opstaproject naar meer

De Jaarrond Tuintelling draait nu een dik jaar. Inmiddels registreerden zich bijna 7000 tellers. Een derde ervan is zeer actief. Wekelijks komen er meer dan 1000 tellingen binnen.

Alle tuinen in Nederland samen beslaan een oppervlakte die vijf keer zo groot is als de Oostvaardersplassen. Er valt dan ook genoeg te zien, blijkt uit de tellingen en de vele foto's die deelnemers op de website delen. In totaal zijn er al bijna 75.000 tellingen ingevoerd. Overigens gaat het niet alleen om vogels. Alle soortgroepen doen mee.

Van Tuinteller naar Stadsteller

Bijna de helft van alle deelnemers gaf aan geen ervaring te hebben met tellen. De Jaarrond Tuintelling betekent voor hen vaak een eerste kennismaking met structureel bijhouden wat er rondvliegt. Sommige raken zo in de ban van tellingen dat ze hun werkterrein uitbreiden, zoals Madelif. Ze meldde zich aan bij het telproject Meetnet Urbane Soorten van Sovon en schreef er zelfs een enthousiaste blog over: madelifenleed.blogse.nl/log/laatst/mijn-eerste-mus.html. Ook hebben de eerste mensen zich aangemeld om met Nestkaart Light de broedende vogels in hun tuin te volgen.

jaarrond tuintelling

Ervaren tellers

Ook ervaren vogelaars doen volop mee met de Jaarrond Tuintelling. De website biedt bijvoorbeeld een mooie mogelijkheid om gemakkelijk je tuinlijst bij te houden én te vergelijken met landelijke resultaten.

Samenwerking

De Jaarrond Tuintelling is ook interessant voor andere organisaties dan PGO's. Er is al een veelbelovende samenwerking tot stand gekomen met onder andere IVN, Groei & Bloei en de KNNV. Zo verschijnt er in juni een nieuwe serie natuurgidsen van de KNNV, genaamd 'Verrassend vlakbij' waarin de Jaarrond Tuintelling uitgebreid wordt belicht (knnvuitgeverij.nl/webwinkel).

>tuintelling.nl

Reis in 2016 met ons mee!

83 groepsreizen
20 fotoreizen
65 expeditiecruses
6 weekenden in Nederland

Vogel- en natuurreizen naar wereldwijde bestemmingen

EEN SELECTIE VAN ONZE REIZEN 2016:

<p>Spanje, op zoek naar wolven/beren/ zeevogels en zeezoogdieren €1.850,- Vertrek 24 aug. '16</p> <p>Brazilië €4.495,- Vertrek 25 aug. '16</p> <p>Fotoreis Canada €3.590,- Vertrek 26 aug. '16</p> <p>(Roof)vogeltrek over Batumi, Georgië €1.695,- Vertrek 3 sept. '16</p> <p>Peru €5.995,- Vertrek 8 sept. '16</p> <p>Portugal €1.395,- Vertrek 28 sept. '16</p>	<p>Lesbos in het najaar €1450,- 16 sept '16</p> <p>Helgoland - najaarstrek €945,- 8 okt '16</p> <p>Schiermonnikoog €345,- 14 okt '16</p> <p>Marokko, beschermingsreis ism Vogelbescherming Nederland €1895,- 18 okt '16</p> <p>Gambia - inclusief bezoek aan het Vogelfestival in Tendaba €1795,- 19 okt '16</p>	<p>Spanje, Pyreneeën €1395,- 2 nov '16</p> <p>Gambia €2195,- Meerdere vertrekkedata</p> <p>Madagaskar €4395,- 17 nov '16</p> <p>India, vogels en tijgers €3095,- 25 nov '16</p> <p>Colombia €4950,- 29 nov '16</p>	<p>Falklands, South Georgia, Antartisch Schiereiland cruise €9550,- 29 nov '16</p> <p>Myanmar €3895,- 1 dec '16</p> <p>Sri Lanka €3395,- 4 dec '16</p>
--	---	---	---

Vraag de gratis reisgids aan!

www.birdingbreaks.nl
T (020) 779 20 30
E info@birdingbreaks.nl

Vogelreizen 2016

Zweden/Duitsland	02-10-2016
Falsterbo/Rügen, vogeltrek & kraanvogels	
2017	
Met eigen gezelschap of individueel	
Informeel bij ons naar mogelijkheden in	
Roemenië	Donaudelta-Macin-Histria
Hongarije	Bükk-Tisza-Hortobagy
Polen	Biebrza en Bialowieza
Engeland/Schotland	Farne Islands-Bass Rock-Cheviot Hills

kleine groepen, vroegboekorting, deskundige reisleiding
Wij reizen per trein of minibus naar onze vogelreisbestemmingen.

BLUE ELEPHANT

Vogelreizen najaar 2016

	vertrek
Algarve	24 sept
Brazilië	15 okt
India	19 nov
Gambia	25 nov
Bhutan	7 dec
Sri Lanka	10 dec
Japan	3 feb

Fotografiereis Japan 17 feb 2017

www.blue-elephant.nl

opticon

DBA VHD

Kleiner, lichter, helderder en scherper. Het nieuwe topmodel van Opticron De DBA VHD (8x42 en 10x42) brengt de Opticron design filosofie naar een nieuw niveau. Een nieuw revolutionair optisch ontwerp (VHD) maakt het mogelijk om de meest lichtsterke, scherpste en lichtste kijker in deze klasse te presenteren. Deze kijker wordt gemaakt in Japan en is er in de 8x42 (€749,00) en 10x42 (€769,00) uitvoering.

Opticron, Unit 21, Titan Court, Laporte Way, Luton LU4 8EF, UK. Tel: +44 1582 726522 www.opticron.nl

Ontdek de natuur met **veldshop.nl**

boeken veldwerkmateriaal optiek

U VINDT ONZE PRODUCTEN
BIJ EXCLUSIEVE SPECIAALZAKEN EN
ONLINE OP WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

ATX/STX FAMILIE **ABSOLUUT DE JUISTE KEUZE**

Kliffen langs de kust bieden elke vogelaar een adembenemende ervaring. Unieke zeevogels zoals de pijlstormvogel of de albatros verbluffen je met hun elegante aerobatische toeren. De ATX/STX-serie van SWAROVSKI OPTIK is gemaakt om jou het unieke privilege te geven om dergelijke zeldzame wezens van heel dichtbij te bekijken. Voor de eerste keer biedt deze serie telescopen je de mogelijkheid de prestaties van de telescoop aan te passen door middel van het formaat van het objectief. Voor observatie van vogels aan de kust of op het wad kies je het 95 mm-objectief met een vergroting tot wel 70x, waarmee je met een kristalhelder beeld van hun magnifieke schoonheid kunt genieten. Als je onderweg bent of lange dagen in het veld doorbrengt, is het compacte 65 mm-objectief de perfecte keuze. SWAROVSKI OPTIK – momenten intenser beleven.

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI
OPTIK

MET ONS TOPMODEL MIST U GEEN VOGEL MEER!

Voorzien van 60 laags Super High Reflectie coating, Plasma coating (anti-kras), Anti-reflectie coating, Fase coating (kraakhelder beeld) en een Hydrofobe coating, waardoor regen geen vat heeft op de lenzen. Geroemd om zijn groothoek en dichtbij instelling.

**BESTE
KIJKER
2015**
roots

Vanaf € 649,-

Buzzard III SHR

10x42 - 8x42

OPTICS
BYNOLYT.NL

Toename in reuzenstappen

Doortrekkende Reuzensterns waren zo'n 50 jaar geleden een zeldzaamheid in Nederland. Rond 1990 was dat al anders en werden jaarlijks maximaal zo'n 30 Reuzensterns gelijktijdig in ons land opgemerkt. De laatste jaren halen we zo'n aantal op drie slaappleatsen tegelijk! Landelijke najaarstotalen boven de 100 zijn de nieuwe norm, met uitschieters tot wel 150 vogels.

Vanuit hun broedgebieden rondom de Oostzee trekken Reuzensterns in de nazomer naar West-Afrika. De trekroute door ons land lijkt min of meer vast te liggen. Het IJsselmeergebied is de belangrijkste pleisterplaats, maar in het westelijke deel ervan worden de forse sterns opvallend weinig gezien, ook niet op het befaamde eilandje De Kreupel.

In de tweede helft van augustus is de doortrek op zijn hoogtepunt. In die periode organiseert Sovon slaappleatstellingen op drie opeenvolgende vrijdagavonden. Vogelaars gaan gelijktijdig in de avondschemer naar gebieden waar wel eens Reuzensterns slapen. Dat zijn meestal zandbanken waar ze met hun poten in het water kunnen staan, maar nog met de buik droog. De Steile Bank (Friese IJsselmeerkust), het Lauwersmeer en het wad bij Paesens zijn bekende slaappleatsen. Recent verschijnen Reuzensterns ook op nieuwe plekken, bijvoorbeeld het Zuidlaardermeergebied, de Veluwerandmeren en het IJmeer. Jaarlijks worden nog enkele andere locaties gebruikt door een handvol vogels, zoals de Kwade Hoek bij Stellendam.

Of de toename van de sterns, een gevolg van de groeiende broedpopulatie, doorzet is afwachten. Het aandeel juveniele vogels is een goede graadmeter van te verwachten ontwikkelingen. Daarom vragen we vanaf komend telseizoen om informatie over de verhouding adult/juveniel toe te voegen bij de invoer van slaappleatstellingen.

Reuzenstern.
Foto: Cor Fikkert-KINA